

Nr. 66

HIMMEL, VÆR OG VIND

A. Himmel, himmellegemer, himmelegn

1. Er det noen som bruker ordet tungel (el. likn.) og i så fall, hva betyr det? ”måne”, ”himmellegeme” el.a.?

Har De det i sammensetninger?

2. Hva bruker De for ord om avtagende måne: nedar (nea, neadn, i neo), nean tverrande, minkande måne el.a.?

Om tiltagende måne: ny (i nye, på nye), nymåne – veksende (vaksande) måne el.a.?

3. Hva heter den breie, lysende stripa som viser seg over himmelen, i klare netter og som består av en stor mengde stjerner, som er for langt borte til at en kan se hver enkelt stjerne: mjølkeveg (mjelkeveg, melkevei), helebraut, vetterbraut, stjenebraut, vinterveg, vetterveg, vintergate, vinterferil (-fevil), snjoråk, snyrevel, mjelkeråk, snyveg el.a.?

Vet De om ”melkeveien” kunne gi varsel om været?

4. Hva kaller De en enkelt solstråle (som t.d. faller gjennom en åpning, skyter opp fra horisonten ved soloppgang og likn.): (sol)stråle, (sol)geisl, (sol)geisle el.a.?

5. Ord for "horisont" (synsgrense, punkt eller linje, der himmel og jord eller hav synes å møtes): Himmelsyn(e), himmelsjå, synsrand, syning, synsring, himmelleite, aungleik, leite, blå e.a.?

Bruker De ulike ord for horisont på sjøen og i fjellet?

Hva for ord bruker De for synsgrense innen kort hold, som for eksempel dannes av en bakke som begrenser utsikten?

Har De flere ord med en liknende mer begrenset betydning?

6. Hva for ord bruker De om soloppgang?

a) verb (gjerningsord): (sola) ovrar, renn, spret, ris, tærer el.a.?

b) substantiv (navnord): (sol)ovring, solrenning, solryme, sola(r)koma, solspretting, soltæring el.a.?

Dersom De bruker flere ord, ville vi gjerne vite om de har forskjellig betydning?

7. Hva for ord bruker De om solnedgang?

a) verb (gjerningsord): (sola) glar, glader, går ned el.a.?

b) substantiv (navnord): sola(r)glad, solglå, solglåing, solglæe el.a.?

Bruker De et særskilt ord for å si at sola har gått helt ned (bak fjella), t.d. sola er avfjella, avtinda, sola hev aveggja el.a.?

8. Ord for daggry:

a) Hva sier De når det begynner å lysne om morgenen? Det lyser, atterlyser, ljøsna, dagar, dagast, dagnar, elder (fyre dag, tå dag), grånar, imar, (g)limer, skremslar el.a.?

Dersom De har flere ord, bruker De dem da på ulik måte?

b) Hva heter tilsvarende substantiv ("den første lysningen om morgenen før soloppgang eller den tid, da det begynner å lysne"): lysing, grålysing, atterlysing, gråning, dagbleik, dagbleikja, dagning, linning, dagskrimmel el.a.?

c) Bruker De et særskilt ord for den første lysstripa som viser seg i horisonten om morgenen: dagsbrun, dagsmeit, dagsrand, dagslist(a) el.a.?

9. Ord om skumring:

a) Hva sier De når det mørkner om kvelden: det myrknar, myrkjst, skumast, skymer, skumtar, dimmar, gjømlar, hymer, kveldar, skrymlar, skrymtar el.a.?

Forklar så nøye som råd er skilnaden mellom ulike ord De bruker.

b) Hva heter tilsvarende substantiv, som De bruker om halvmørket om kvelden: myrking, skuming, skyming, skymra, skumskot, skumt, avlysing, dimming, gjomling, hyming, kvelding, skrymsling el.a.?

Kjenner de ordet dim(m) (døm)?

Bruker De det bare om halvmørket i de lyse sommernettene eller mer alment?

Hvis De ikke har ordet i Deres målføre, hva sier De da om halvmørket i sommernettene?

10. Himmelegn:

Kjenner De ordet ætt brukt om himmelegn og hvordan bruker De det? om "himmelegn" i det hele eller bare om vær eller vind fra en viss kant?

Nevn særskilte ordelag med "ætt" (med forklaring), som t.d. "blåsa seg i ætt", "stå på ætt el. likn.?"

Sammensetninger med "ætt" så som himmelætt, vérætt, godvérsætt, vindætt osv.

Dersom De ikke bruker ordet ætt, hvilke ord har De da for "himmelegn": kant, ro (nordro, vestro, sudro, osv.), (himmel) leid, sida, strik (vindstrik) el.a.?

11. Kjenner De fra Deres målføre orda landnord, = "nord aust", landsud (landsyd, landsø) = "søraust", utnord = "nord vest", utsud (utsør) = "sør vest"? Vær så snill å skrive opp de ord som De kjenner og nevne, om der er alment brukt!

(Om landnørding, landsyning, utnørding, utsyning se under vind!)

12. Hvilke adjektiv (tilleggsord) bruker De i samband med himmelegnene?
Nordleg, nordarleg, nordrøn el.a.?

Austleg, austrøn, austbær, austarleg, (kan hende i visse strøk), innerøn, innleg, landrøn?

Sudleg (sørleg), sudrøn (sørrøn), sudbær, sunnarleg el.a.?

Vestleg, vestrøn, utrøn, utleg (ytleg) el.a.?

Vi ber Dem skrive opp de orda De kjenner fra Deres bygd og nevne så nøye som mulig, hvordan de blir brukt: bare om vind fra en viss kant, bare om sted (t.d. "han bur noko austarleg" el. likn.) eller mer alment (t.d. "du får gå meir vestleg" el.l.).

B. Vind

1. Ord for ”vind i alminnelighet”: vind, blåst/blåster, blåsing, vêt el.a. Nevn de orda De bruker! Dersom De bruker flere ord, skulle vi gjerne vite, om De bruker dem på samme måte eller t.d. blåst(er), blåsing bare for sterkere vind, vær bare for ”storm” o. likn. Nevn sammensetninger med blåst(er) og vær!

2. Ord for svak vind:
Det fins mange ulike ord for svakere styrkegrader av vind (meteorol. flau vind til bris). Betydningene varierer mye: det kan være meget svak vind, svak til middelsterk vind, svak og jamn vind, ikke særlig sterk men ujamn vind, et enkelt (svakt) vindpust, sval og kjølig eller svak og varm vind, svak vind i godvær eller særlig på sjøen osv. Da vi ikke på forhånd har oversyn over alle mulighetene, synes vi det er best å sammenfatte disse orda i en gruppe og ber Dem å skrive opp alle slike ord De kjenner fra Deres målføre og forklare dem så nøye som råd er. Framfor alt skulle vi gjerne vite, om og hvordan De bruker orda: bris, gust(a), gråe, gufs (guft), gul(e), kul (vindkule), kjøll (a) (vindkjølla), ande (vindande), gjøster, drag (vinddrag), dragvind, glyla, trekk, jurl, lauvvind, rak/rek, gubba, græl(a), blekk, eim, fife, dæl, hå, kåre, vindsvipa, svala, træl, lettvind, drått, bull. Det fins sikkert flere ord om svak vind, og vi ber Dem derfor å føre opp også andre, som ikke er nevnt her. (Om sno o. likn. se 5). Nevn også sammensetninger!

3. Hva for adjektiv (tileggsord) bruker De om svak vind:
Han er mak, spak, løy el.a., og hva slags vind bruker De dem om?
4. Vi skulle også gjerne få greie på tilsvarende verb (gjerningsord), dvs. ord som betyr ”blåse svakt”. Også her fins det mange ulike ord med varierende betydning, som for eksempel blåse jamt og svakt, blåse i svake støt, blåse svakt særlig på sjøen, blåse svakt og mildt, svakt og kjølig o. likn. Vi ber Dem også om å føre opp de orda som De kjenner fra Deres målføre og forklare dem så nøye som mulig. Vi vil gjerne vite, om og hvordan De bruker orda gusta, grå(a), gufsa, kula, kylja, køla, anda, gjosta, draga, trekkja, jurla, blekka, eima, dæla, håa, kåra, grina, hæsa, men vi vil gjerne få med andre ord òg:
5. Når det er kaldt, særlig om vinteren, blåser det ofte en vind ned gjennom dalene eller også over åpent lende, som ikke er særlig sterk, men som kjennes skarp og bitende. Den kalles over store deler av landet ”sno” (snoe, snoa), men det fins også andre ord med om lag samme betydning, for eksempel skjelle, trekk, nare, snære, glya, dalgust, rauma o.a. Vi ber Dem å skrive opp og forklare så nøye som råd er de orda som De bruker. Nevn også sammensetninger!

Bruker De tilsvarende verb (gjerningsord): sno(a), nara, snæra, gnæsa, el.a.?

Dersom De bruker et eller annet av de nevnte orda i en helt avvikende betydning, bør De og nevne det.

6. Ord for sterk vind:

I denne gruppen sammenfatter vi orda for all slags vind som er sterkere enn de i 2) omtalte styrkegradene (unntatt ord for ujamn vind se7). Betydningene kan altså skifte også her: det kan være kulingstyrke, storm, sterk storm (orkan), sterk og kald vind, vind som er for sterk til å seile i o. likn. Vi ber Dem også her skrive opp de orda De bruker og forklare dem så nøye som råd er. Framfor alt skulle vi gjerne få greie på om og hvordan De bruker orda: kuling, rok (sjørok, turrok o.a.), ryk, kula, storm, as(asvêr), rut, åbyr, gnarr eller gnerre, brotvêr, forvêr, hardvêr, ovvêr, rasvêr, ska(de)vêr, storvêr. Men vi vil gjerne få med også andre ord De kan komme på.

Bruker De tilsvarende verb (gjerningsord) med betydningen ”blåse sterkt, storme”, t.d. æsa, ruta, storma, kula opp, på el.a.?

7. a) Hva bruker De for ord for ujamn vind (vind, som kommer i enkelte kast eller byer eller går i hvirvler): kastevind, fallvêr (fallvind, fellevêr), kvervelvind, vindknut, tunnarknut, el.a. – adjektiv som ”han er kasten”, ”kastrett” o. likn.?
- b) Hva heter en enkelt vindbye eller vindkast: bye (vindbye, stormbye, rokbye), rosa, brosa, flaga (vindflaga, kastflaga, kvirvelflaga), kast, vindkast, kastevind, dump, gåna, (vind)skjør, spong, sverka, floing (turrfloing, vindfloing), vêr-el, eling, (vind)kula, byrting, drog(a), (vind)byl, driva, (vind)gjerda, hareil, el.a.?
Skriv opp de orda De bruker i Deres målføre og gi opplysning om hvordan de blir brukt: om vindbye i alminnelighet eller

bare om sterke byer, om vindkast som kommer på tvers av den egentlige vindretningen, om bye av kald vind el. likn.

8. Vinden beveger skyene i en viss retning. Denne bevegelsen kan være mer markert enn den luftstrømmingen en kjenner på jorda, eller den kan gå i en annen retning. En kan t.d. spørre: "Kor ligg draget i dag?" og en snakker om austadrag, sunnadrag osv. Hvilket ord bruker De: drag, dråk, drog, drætte el.a.?

9. Hva sier De, når vinden blir sterkere: han tek til, friskar på, legg i, legg til, dyrnar, kvesser på, aukar (på) el..a.?

10. Hva sier De, når vinden blir svakere:
han (det) ...

når det blir helt stille:
han (det) ...

11. Hva for ord bruker De om vindstille (og rolig sjø): still, kjørr, logn, spakfengd, vindlaus el.a. (adjektiv)

blik/blika, stilla (blikstilla, svartestilla, stavstilla), kjørra, logn, lygna el.a.? (substantiv)

Bruker De serlege ord for opphold etter storm: dus(a), løgje, stogg(a), slot, (vêr)kvild, lin el.a. (jfr. også under nedbør)?

12. Navn på de viktigste vindretningene:
vind fra nord: nordavind, nordablåster el.a.

vind fra nordaust: nordaust, nordausting, landnørding, botning el.a.

vind fra aust: austavind, landrøna el.a.

vind fra søraust: sudaust (søraust), landsynning, landsudvind, landaust el.a.

vind fra sør: sunnavind, sudrøna, sudætt el.a.

vind fra sørvest: sudvest, utsynning el.a.

vind fra vest: vestavind, havætt, utrøna, utanvind, utanvêr el.a.

vind fra nordvest: nordvest, nordvesting, utnørding, utnord, utvest el.a.
- Skriv opp de orda De kjenner fra Deres målføre og nevne eventuelle særlige betydninger!

13. I klart og varmt vær oppstår det ved kysten en vind, som forandrer retning og styrke i løpet av døgnet på grunn av solens gang. Vinden blåser ut fra land (på mange steder ut gjennom fjordene) om natten og morgenen og avløses fram på dagen av kjøligere vind som kommer inn fra havet og er sterkest om ettermiddagen. Har De et samnavn for begge disse vindene: solgangsvind, solgangsvêr, solfaring, solfarvind, solvind el.a.?

Hva kaller De den vinden som blåser fra land (meteorologisk "landbris"): landrøna, landgula, solgangsvind el.a.?

vinden som blåser fra havet (meteorologisk "sjøbris"): havgula, utrøna, utrøning, vestrøna, utnord, solgangsvind el.a.?

Det kan hende at et eller annet av de nevnte orda eller et liknende også brukes i innlandet. Hva slags vind er det da

De bruker det om?

14. Hva for ord bruker De ellers om vind fra land: landvind, frålandsvind, landvêr el.a.
(adjektiv), utrøn, utleg (ytleg) el.a.?

om vind fra havet: havvind, havvêr, havætt, utanvind, utanvêr el.a.

(adjektiv) utrøn, utleg (ytleg) el.a.?

15. a) Hva for ord bruker De for "medvind": byr/bør, medbør, slør, seglsvind el.a.?

Dersom De har flere ord, skulle vi gjerne vite om De bruker dem på ulik måte.

b) Hva kaller De vind som en får imot seg (til sjøs eller på vann): motvind, andvind, andvêr el.a.?

C. Skyer, tåke o. likn.

1. Bruker De ordet mol, møl, møln el. likn. om skyer og hvordan bruker De det (uttale, betydning, sammensetninger)?

2. Hva for ord bruker De når De vil si at det lager seg skyer, trekker opp: draga opp, draga yver, skya (upp, yver, på, til), skyast, trekkja (upp, yver), bolka (seg) upp, molna/mølna/molnast/molast, æsa, sletna (til)/sletta til, tjukna (tjukna på, til), glya (opp)/glyast, gråa/gråna, gruta (upp, på), moa seg/moast, mugga upp, tåma/tåmast, tettna el.a.? Vi ber Dem å skrive opp de orda De kjenner fra deres målføre og forklare dem så nøye som råd er. Framfor alt er det viktig for oss å få vite, hva slags skyer disse orda brukes om og hvor-

vidt de innebærer at hele himmelen blir dekt:

3. Her skulle vi gjerne få greie på de ord De bruker når det klarner opp og skyene eller tåken letter eller sprer seg, t.d. letta, lettna, klårna, glossa, heida, ljora, ljoska, lysa, riva 'ti, skima av osv. De har ventelig forskjellige ord for større eller mindre grad av oppklaring, letting, og vi ber Dem derfor å nevne alle de ord De bruker med utførlig forklaring:

Bruker De tilsvarende substantiv (navnord) med betydningen "letting, oppklaring": klåre, lyse, upplyse, klårning, heid, el-rov el.a.? (jfr. også ord for opphold etter nedbør, D15):

Hva kaller De en enkelt plett eller stripe av klar himmel, som danner seg når det klarner opp og skyene sprer seg: glott, glotte, glette, glytt(e), glugge, klåre, ljor(e), ljoske, glan, glenna el.a.?

4. Hva kaller De en tett, mer eller mindre ensartet samling av skyer i horisonten: bakke/banke (skybakke, havbakke, skoddebakke, fjellbakke osv.), li(d), (sky)bott, æsing (langæsing, langæse), skyreina, tjukna (tjukne), tose, gubba el.a.? Dersom De har flere enn et ord, vil vi gjerne få greie på om De bruker dem på forskjellig måte:

5. Hva heter en enkelt liten sky som viser seg isolert fra andre på himmelen: floke (skyfloke), skydott, tarve (skytarve), lopp, skoddelopp, mol, (sky)toke, (sky)tove, tose, skytopp, skyflak, el.a.? Kanskje bruker De her flere ord, men ikke om helt de samme skyformene. Vi vil derfor gjerne få forklart orda så nøye som mulig.

6. Hva kaller De et hvitt, ensartet skylag som ligger som et slør på himmelen og er så tynt at sola kan skimtes igjennom det og kaster skygge på bakken (meteorologenes "sløskyer"): bleik, bleikja, glya, ima, hima, him, demba, dumbesky, feima, fleima, flima, glæma, hjâm (hjomesky), moing, slima el.a.?

Bruker De tilsvarende adjektiv, for eksempel "han er imute" el. likn. (glyen, glyutt, imad, himutt, demben, dembutt, feimen, fleimutt, hjâmutt, slimutt el.a.)?

De skyer som det gjelder her bør så vidt mulig holdes ute fra det fenomenet som er omtalt i 7. I tilfelle De ikke skjelner mellom dem, er vi takknemlige for særlig opplysning om det.

7. I spørsmål 6) dreier det seg om virkelige svært tynne skyer som viser seg på himmelen. I dette spørsmålet vil vi gjerne få navnet på noe, som oppfyller hele lufta, nemlig den tørre disen, som ofte på varme sommerdager ligger som et jevnt slør over landskapet og gir det et matt, blålig utseende. Meteorologene kaller den for ølrøyk, men i målførene fins det mange forskjellige ord: dis, dusma, moe/moa (hitemoe, landmoe, solmoe, ålmoe, ylmoe), musk, ålrøyk, ylrøyk, åsrøyk, dimma, dimme, disma, dumba, landrøyk, landvêr, morøyk, solrøyk, nister, solnisl, ome, yσμα, hilder, tâm (tâma, tâme), øldamm o.fl.

Bruker De tilsvarende adjektiv, t.d. han er dusmen i dag (disig, moen, musken, miskutt, ysmen el.a.)?

8. Det fins også dis, som skyldes fuktighet i lufta. Den er i motsetning til ”ølrøyk” mer grålig og nærmer seg til tåke, men den er lettere og synsvidda er derfor større (etter meteorologene over 1 km.). Meteorologene kaller den slags dis for ”tåkedis”. Vi vet at den i mange målføre ikke holdes ut fra ølrøyk, men hist og her fins det nok likevel et serlig ord for den (for eksempel skodderøyk, skoddedis, tåkedis, tjukke, gyrjevêr o.a.), og vi ber Dem derfor i alle fall å nevne det De bruker:
9. Sier De skodde (skodd, skoll osv.) eller tåke?
- Dersom begge ord fins i Deres målføre, vil vi gjerne vite om de brukes i ulike betydninger eller av ulike personer:
- Vi vil også gjerne ha sammensetninger (med forklaring), t.d. mørkeskodde, havskodde osv.:
- Bruker De andre ord istedenfor skodde eller tåke: dimma, mørker el.a. (om ”frostrøyk” s. 10)?
10. Hva heter den lave tåken som dannes over åpent vann i fjorder, innsjøer og elver i kaldt vær (kalde netter): frostrøyk, frostgova, frostgubb, gov, kaldrøyk, kulrøyk, kaldmoe el.a.?

D. Nedbør

1. Har De et samnavn for all slags nedbør (regn, snø, hagl): nedburd, nedbæra, nedbering, nedbersla, ova(n)burd el.a.?
2. Bruker De ordet ”vatn” i betydningen ”regn”?

Dersom De bruker begge orda, bruker De dem da på ulike måter?

Nevn og sammensetninger og eventuelt faste ordelag som "sunna(n)vind og vatn" el. likn.!

Har de andre ord med samme betydning?

Hvilke ord bruker De for særlig sterk, tett eller langvarig regn: bløyta, væta, læka, blote, flaun spilleregn, silregn, siregn, støytereign, pøsregn, sturtregn, høljeregn, høljing el.a.? Nevn de ord De bruker og forklar dem så nøye som mulig med hensyn til styrke og varighet!

3. Sier De "regna" eller "rigna"?

Hvilke ord (verb, gjerningsord) bruker De når De vil si at det regner særlig sterkt eller lenge: siregna, sila, ausregna, ausa, høljeregna, hølja (ned), pøsregna, pøsa ned, storregna, sturtregna, sturta ned, støytereign el.a.?

4. Hva kaller De det meget fine regn som faller ned fra lave tåkeskyer i bitte små dråper: yr (regnyr, skoddeyr), yrereign, yring, musk (muskereign), dusk (duskereign), fuka/fuke, higl, mist, mugg, skoddereign, gauv, gyv el.a.?

Dersom De kjenner til flere ord, skulle vi gjerne vite, om de brukes om hverandre eller på ulik måte:

Hva heter de tilsvarende verb (gjerningsord): det (han) yrer av skodda, yrereign, muskar, muskereign, drivlar, dys, mistar, muggar el.a.?

5. Bruker De samme ord (for eks. yr, yra) også om meget fin snø?

eller har De her et annet ord: snørusk, snømask, iming, faun el.a.?

Bruker De et særlig ord for fin snø som faller i ganske små korn (de likner hagl, men er mindre og faller fra tåkeskyer, ikke fra byer): kornsnø, snøhagl, ising, frostsno, rundsnø, bør el.a.?

6. Bruker De alltid ordet snø (sny, snjo(r), sjog osv.) som betegnelse for snø i alminnelighet, eller kan De også bruke andre ord (for eksempel kov el.a.) i samme betydning?

Hva kaller De det når snøen er lett, tørr og løs: (med adjektiv) mjell (mjøll, mjøllen), turr el.a.?

(med substantiv) mjell, mjellsnø, turrsnø el.a.

Hva kaller De det motsatte (når snøen er våt, slik at den lett kan trykkes sammen i klumper, men ikke så våt som sludd): (med adjektiv) kram, klabben:

(med substantiv) kramsnø, kremme, kremmesnø, klabbesnø el.a.?

7. Hva kaller De en enkelt dalende snøpartikkel: (snø)fnugg, (snø)fluksa, snøflope, snøkorn, fyke, (snø)filla, snølarve el.a.? Kan hende De skjelner mellom små, lette og store, våte el.likn. Vi vil da gjerne få dem forklart så nøye som mulig:

8. Ord for vannblandet snø: sludd, sletta, snjosletta, vallesletta, slatter, (snø)slufs/slups, slafs/slaps, blåstøda, dap(e), halvgota, snøgraut, sør, vodl (vodul), snøgrebba, klessa el.a. Hvilke ord bruker De, og hvordan bruker De dem: bare om nedbør, bare om en blanding av snø og vann på bakken eller om begge? Nevn og sammensetninger!

9. Når det blir omslag fra tøvær til frost, danner det seg på snøen en hard sammenfrossen skorpe; den kan være tjukk så den

bærer, eller tynn så den brister under foten. Hva kaller De den: skare (skarsnø), skå, avrang, hardang, hjån, oppstøding el.a.?

10. Hva kaller De en snøhaug, som er sammenføket av vinden: fonn (fann, fane), driva el.a.?

Dersom De har ordet skavl, blir det da alminnelig brukt eller bare i særlige tilfelle?

11. Hva kaller De en snømasse som styrter ned fra et fjell: (snø)skrida, skreid, (snø)fonn, snørota, snørap el.a.?

12. Hva kaller De det når marka er fri for snø (t.d. etter at snøen er gått bort): berr (bar), avberr, tåen, (av)tøyad, snjolaus el.a.?

Hva heter det ”å bli bar (om marka)”: berna, berkast, berrast, tåna, tøya, tina (tidna) el.a.?

13. Ord for snø (og regn) som fyker i vinden: driv (rennedriv, drivgard, drivmjell), fok (jordfokk, himmelsfokk, snøfokk o.a.), snøføykja, (regn)fræn, gauv, gov, gøyva, gøyving el.a. Vi vet at disse orda (framfor alt driv) kan ha nokså skiftende betydning og at de delvis også kan brukes om andre meteorologiske fenomener. Vi vil derfor gjerne få greie på:

a) hvilke av de nevnte orda De bruker, og i hvilken betydning De bruker dem: om snø eller regn, bare om snø som fyker av bakken, bare om fallende snø eller om begge osv. (hvis De bruker dem om andre meteorologiske fenomener, også fykende støv o.likn., bør De og nevne det):

b) om De bruker andre ord:

14. Også når det gjelder byenedbør (kortvarig, ujamn nedbør av regn, snø eller hagl) er betydningene til de ulike orda temmelig varierende. Visse ord kan nok brukes om byer i alminnelighet, men andre har en noe begrenset betydning, slik at de brukes bare om snø-, bare om regn- eller bare om haglbyer, bare om sterk eller svak byer, bare om byer en ser på avstand el. likn. Av ord som kan forekomme i forbindelse med byer kan vi nevne: bya, bøya, skur (skura), el, eling, flod, (kov)kvaft, koving, bløyta, (hagle)bar, haglbrosa, haglbrest, haglbresting, regnskok, (regn)skvett, fuka, men det fins sikkert flere. Vi ber Dem å skrive opp alle ord som De bruker og forklare dem så nøye som råd er (kov og kave se 15). Nevn òg sammensetninger!

15. Vi skulle også gjerne vite om De bruker orda kov og kave og hva slags nedbør (byer eller annet) de bruker dem om:

16. Ord for opphold etter nedbør eller mellom to byer: dus, logn, mæl, stogg, stog(g)a, opphald, lya, elløgje, lin el.a. Det er vanskelig for oss å holde denne betydningen ut fra "opphold etter storm" (jfr. under vind), og vi ber Dem derfor å meddele om De bruker ordet bare om nedbør eller om nedbør og vind:

Hva for verb (gjerningsord) bruker De når De vil si at det holder opp med nedbør: han hogg atti ('tå), det hevlar (med regn) el.a.?

E. Temperatur, is, rim o. likn.

1. Hvilke ord (substantiv) bruker De om kaldt vær, lav temperatur, for eksempel i forbindelser som ”me hev fengi kulde” o. likn.: kulde (kuld), kule, kyld, kjøl(d), kalde, kale, el.a.? Dersom De har flere ord, skulle vi gjerne vite om De bruker dem i ulike betydninger. Nevn òg sammensetninger!

2. Hva kaller De den sviende smerte i neglene og fingertuppene som en får i sterk kulde: naglebit, naglefrost, naglespretta (naglesprett), nagl(e)sprekk, naglespreng el.a.?

3. Bruker De alltid ordet is eller kan De bruke et annet ord som alminnelig betegnelse for ”is”: for eksempel klake, jøkel el.a.?

Hva kaller De glatt, blank (snølaus) is: stålis, blåis, blankis el.a.?

4. Hva kaller De en istapp (t.d. på berg, takskjegg osv.): klake (isklake, ufseklake), klank, jøkul (jukel, jokel, jokle, kjokkel, isjøkel, isjukl, isjukling, svelljukul osv.), svelltapp (svulltapp), istapp el.a.?

5. Når det er regn, yr eller våt tåke og bakken (veier, trær osv.) er frosset, så danner det seg et tynt, klart islag, som gir et glatt, farlig føre. Meteorologene kaller det for ”isslag”. Hva heter det i Deres målføre: issing, isslag, ishella, steintyrkja, steinsterta, steinsmerta, steinsnerke (-snerka), steinsnerpa, hålka/hålke, jokle/jokl (joklefall, jokleskot), jak el.a.?

Bruker De ordet bare om den slags is eller også for eksempel om is, som danner seg når det fryser etter tøvær?

6. Vi skulle gjerne få greie på de ord om en skorpe eller et lag av frossen jord. Det fins forskjellige ord i dialektene, for eksempel klake, tele, klakehella, frose, hardang, lettang, skarka, spæk o.fl., men de blir ikke alltid brukt på samme måte. I mange målføre sier de "tele" om et tykt gjennomfrosset lag i jorda og "klake" om en tynn frossen skorpe på jorda (begynnelsen til "tele"), men det er mulig at ikke alle gjør denne forskjellen. Vi ber Dem å skrive opp de ord De bruker og forklare så nøye som råd er, hvordan De bruker dem.
7. Ordet klake er alt blitt nevnt noen ganger, men det forekommer visst i enda flere betydninger. For å få en oversikt, ber vi Dem derfor her å meddele oss, om De i det hele tatt har ordet i Deres målføre, og hvis detter er tilfeller, i hvilke betydninger De bruker det:
8. "Rim": Bruker De ordet rim (rima) eller hela eller et annet ord (for eksempel him)? Dersom De har to ord i Deres målføre, blir de da brukt på forskjellig måte (for eksempel det ene bare for sterkere rim) eller av forskjellige personer (for eksempel det ene bare av de eldre)? Nevn og sammensetninger!
- Gjelder samme ord også for rim som dannes under tåke (meteorologisk "tåkerim") eller har De et særlig ord for det?
9. I norske dialekter fins det ulike ord med betydningen "mild, forholdsvis varm", som brukes om luft og vær: ly, læ, mild, linn, lun, lunka/lunken, lin o.a. t.d. i forbindelser som

”han vart ly og fin”, ”ein læ’e vetter” o.likn. Vi vil gjerne vite hva De sier og dersom De har flere ord, om De bruker dem på forskjellig måte:

Har De tilsvarende verb (gjerningsord) med betydningen ”bli mildere, varmere”: lyast, lykkast, lyna, læast, læka, læna, linna(st), lina, linka el.a.?

tilsvarende substantiv (navnord) med betydningen ”mild luft, mildt vær”: lykka, lya, læka, orne, linna (linne), lunke el.a.?

10. Bruker De et særlig ord for tøvær: tøyr (tøy, tøya), tæsevêr, blote el.a.?
11. Hva sier De når snø eller is smelter: han (det) brå(d)ner, ti(d)nar, tøyar (tøyrar), smelter, tånar, tæser, brær, gropnar el.a.? Dersom De har flere ord, vil vi gjerne vite hvordan De bruker dem, for eksempel det ene bare om snø el.likn.
12. Bruker De ordet ”heit” med samme betydning som ”varm”, altså ikke bare om en særlig sterk varmegrad?
- Bruker De da også ordet ”varm” eller bruker De det ikke?
- Har De andre ord istedenfor ”varm”?
13. Hvilket ord bruker De når lufta er varm, tung og trykkende, t.d. foran et tordenvær: moen, lummer, movarm, kjøven, kvæveleg, mo, mosen, sodden, sølen el.a.?

F. Elektriske fenomener og lysfenomener

1. Hva heter ”lyn, lynild” i Deres målføre: lysing, brå(e), byrting, elding, ljon el.likn., lygna, ljoneld, lukting, (tore)skimt, vê(r)leik, vê(r)ljós el.a.?

Hva heter verbet (”å lyne”): ljona, lygna, brå, skimta el.a.?

2. Hva heter ”torden”: tora, tola (med tjukk l), huspreia (husprei, hesprei o.likn.), dyna el.a.?

Hva heter verbet: å tora, torna el.a.?

Har De et særlig ord for fjern torden: toredun, vérdun el.a.?

3. Hva kaller De hele fenomenet, lyn og torden til sammen: torever, toregang, hespeslått el.a.?

4. Hva kaller De lyn som er så langt borte, at det ikke høres noen torden: kornmo(e), kornmøyning/kornmogning, åkermøyning, vêrglimt, vêrblink, vêrbrest, vêrlyn, kornskjer, kornblink, eldingadriv, åkerbleik el.a.?

Bruker De et særlig verb (gjerningsord) om den slags lyn: glimte el.a.?

5. Hva kaller De en regnbue i Deres målføre: regnboge, elboge, vê(r)boge el.a.?

Har De særlige ord for ”et stykke av en regnbue, en avbrutt eller halv regnbue el.likn.”, for eksempel elhovud, vêrhovud, vêrhorn, vêrhuv, regnshuv, giksel, gjell el.a.? I så fall skulle vi gjerne få forklart så nøye som mulig, hvilken form av regnbue ordet betegner:

6. Hva bruker De for ord for ”nordlys”: nordljós, nordlyse, nordskin, vêrljós, vêrlyse, (vêr)ljóske, lyse, brag, (vind)brag el.a.?

7. Hva kaller De en stor, smal lysring, som dannes i en viss avstand omkring sola eller månen i ”disig” vær og som ofte

er tegn på kommende uvær: gard (vêrgard, solgard, månegard), ring, solgisl, solgylt(e), solgiksel, (sol)huv el.a.?

Bruker De samme ord også om en mye mindre, rødbrun krans omkring sola eller månen, som ofte danner seg når sol eller måne skinner gjennom et tynt, gjennomsiktig skyflak?

8. Av og til kan det ofte i forbindelse med en stor lysring (se 7) oppstå lysende pletter i nærheten av sola. Meteorologene kaller den for "bisoler". Kjenner De dette fenomenet og hva for navn har De på det: solhund, gil (solgil), gisl/gitl (solgisl), (sol)gidd, solgigg, (vêr)hovud, (sol)huv, solhug, ur (solur, vêrur), solhøve, solmøy el.a.?

G. Noen spørsmål om vær i det hele og om enkelte ord

1. I norske dialekter fins det flere ord som betyr "vêrlag, et visst slags vær": vêratta, vêratt(-ott), vêrhått, vêrbrå, vêrlag, vêslag, vêrstøde (vêrstod) og kanskje flere (t.d. i forbindelser som: "Han er komen i eit godt vêrstøde no", "me har ring vêratta om dagen" o.likn.). Vi skulle gjerne vite hvilke ord De bruker og hvordan De bruker dem (nærmere forklaring eller eksempler):

2. Ord for "tørt vær":
Framfor alt skulle vi gjerne vite om De bruker orda terre og turk om "tørt vær" og hvordan De bruker dem, for eksempel bare om godt høyvær o.likn. eller mer alment. Nevn og noen sammensetninger (høyterre, kornterre, fisketterre, kaldturk el.likn.)!

Har De andre ord for ”tørt vær”?

3. Ord for ”vått vær, vær med mye regn”: røyta, rotvær, våtvær, blote el.a.
uttrykk som: det er våtsamt, der vart regnsamt, regnalt, regnutt el.likn.:
4. Vi skulle også få greie på om De bruker ordet ”han” i uttrykk om vind, som t.d. ”han regner”, ”han er kald”, ”han er komen upp i ei mild ætt”, ”han klårnar”, ”han er skyutt”, ”han er dammande stille” osv. Dersom De har denne bruken i Deres målføre, ber vi Dem å skrive opp så mange eksempler som De kan komme på.
5. Bruker De ordet ri(d) om vær? I så fall ber vi Dem å forklare oss hva slags vær De bruker det om: ”uvær med snøstorm”, ”en tid med kulde” el. likn. Nevn eksempler og sammensetninger (t.d. ”ei fæl regnrid”, ”når berre denne snørída er over, vil han nok fjelga seg med vêret” o.likn.):
6. Bruker De orda rusk, ruskevêr, ruska, rusken (rukall o.likn.) og hva bruker De dem om: vær med vind og regn, med snødrev el.a.?